

Розділ 2. Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту

УДК 796.011.3-057.87+796.035:364.46

Уляна Катерина, Олена Андрєєва

Соціально-педагогічні передумови впровадження навчально-оздоровчих комплексів у процес фізичного виховання студентів

Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Сьогодні у вкрай важких соціально-економічних умовах нашого суспільства актуальним постає питання підвищення стану здоров'я й фізичної працездатності підростаючого покоління. На цьому тлі очевидною є роль фізичного виховання в системі вищої професійної освіти.

Проблемі підвищення ефективності процесу фізичного виховання у вищих навчальних закладах присвячено багато праць [1; 4; 6], однак спроби вписати результати досліджень у рамки традиційно організованого процесу не дають належного результату. Жорстка відповідність програмному матеріалу, тривіальний підхід до організації занять, ігнорування принципів гуманістичної педагогіки з боку викладачів неминуче призводять до девальвації цінностей фізичної культури молодого покоління і, як результат, – низького ступеня залучення студентів до фізкультурної діяльності.

Підвищення ефективності фізичного виховання тільки в межах академічних занять не дасть бажаних результатів, як вважає багато вчених [2; 3; 6], насамперед через недостатній обсяг годин, що виділяються в навчальній програмі, а також сувору регламентацію занять, на відміну від позанавчальних, що створює більш сприятливі умови для їх популяризації. Позанавчальні заняття повинні компенсувати проблеми навчальних занять і створювати умови для залучення широкого кола студентів до різних видів рухової активності та формування навичок самовдосконалення. Пошук такої моделі організації занять, яка враховуватиме інтереси кожної особистості й забезпечить можливість систематичної рухової активності протягом усього періоду навчання у вищому навчальному закладі, є надзвичайно актуальним.

У сучасних умовах, таких як низька платоспроможність і висока вартість фізкультурно-спортивних послуг у клубах комерційного типу, названих вище проблем урочних форм занять, підвищення ефективності позанавчальних форм організації занять може бути реалізовано за рахунок упровадження діяльності навчально-оздоровчих комплексів у процес фізичного виховання студентів. Однак реалізація цього проекту вимагає як науково-технологічного обґрунтування процесу інтеграції, так і моделювання діяльності самого комплексу в освітньому просторі ВНЗ. На цьому тлі виникає суперечність між можливістю підвищення ефективності фізичного виховання на основі впровадження діяльності навчально-оздоровчих комплексів, з одного боку, і слабкою організаційно-технологічною оснащеністю формування цієї структури в умовах вищого навчального закладу – з іншого.

Ураховуючи вищевикладене, **мета дослідження** полягає в обґрунтуванні організаційних аспектів діяльності навчально-оздоровчих комплексів і визначенні передумов його впровадження в процес фізичного виховання студентів.

Методами дослідження виступають теоретичний аналіз й узагальнення наукової літератури, соціологічні методи дослідження (бесіда, інтерв'ю, анкетування, експертна оцінка), педагогічні, а також методи математичної статистики.

Організація дослідження. Дослідження проводили на базі Національного університету Державної податкової служби України. У ньому взяв участь 161 студент (81 юнак і 80 дівчат I–IV курсів).

Зв'язок роботи з науковими та практичними завданнями. Роботу виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету МОН України за темою: «Історичні, теоретико-методологічні засади формування рекреаційної діяльності різних груп населення» (№ держреєстрації – 0112U007808) та відповідно до Зведеного плану НДР у галузі фізичної культури і спорту на 2011–2015 роки за темою 3.1 «Удосконалення програмно-нормативних основ фізичного виховання в навчальних закладах» (№ держреєстрації – 0111U001733).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Результати констатувального експерименту з оцінки інтересів, мотиваційних пріоритетів студентів, їхнього ставлення до позанавчальних занять із фізичного виховання, а також аналіз й узагальнення пропозицій експертів узяті за основу цього дослідження.

Один із ключових аспектів удосконалення процесу фізичного виховання у вищій школі – гуманізація та демократизація процесу навчання, зокрема в рамках позанавчальних занять. Сьогодні має превалювати антропоцентричний напрям фізичного виховання з акцентом на ціннісний аспект діяльності, а вся система навчання повинна бути перебудована на основі принципів гуманістичної педагогіки й психології:

- посилення уваги до особистості кожного студента як до найвищої соціальної цінності;
- перетворення студента з об'єкта соціально-педагогічного впливу на суб'єкт активної творчої діяльності на основі розвитку внутрішніх мотивів самовдосконалення;
- демократизація в стосунках викладачів і студентів [6].

В ідеології фізичного виховання повинна домінувати концепція функціонального призначення, яка ефективно реалізується при вільній схемі управління й передбачає перехід від прямого педагогічного управління на початкових етапах навчання до опосередкованого – на старших курсах, а від нього – до самоуправління.

Вирішальну роль у формуванні ціннісного ставлення студентів відіграє «добровільність (свобода) вибору». Цим пояснюється той факт, що в багатьох новітніх дослідженнях домінує думка про необхідність надання студентам можливості вільного самовизначення й вибору фізкультурно-спортивної діяльності, засобів і форм навчання відповідно до їхніх уподобань та інтересів [1; 4; 6].

Більшість навчальних закладів, сьогодні культивує лише певне коло видів фізкультурно-спортивної діяльності, які часто не відповідають інтересам студентів. Це підтверджують результати анкетування, які вказують, що студенти досить низько оцінюють відповідність занять їхнім інтересам (інтегральна оцінка – 2,85 із 5), й узгоджується з думками експертів, які вважають за необхідне розширення видів фізкультурної активності, що пропонуються студентам. Однак визначення за особистістю права на вільний вибір виду фізкультурної діяльності з урахуванням індивідуальних інтересів поєднується з необхідністю враховувати реальні умови функціонування всієї системи фізичного виховання. На жаль, недостатня кваліфікація педагогів, низький рівень матеріально-технічного забезпечення не дають змоги повністю використовувати широкий спектр засобів фізичного виховання та рекреації в умовах навчального закладу.

Ще один із ключових аспектів гуманізації освіти – організація процесу на основі суб'єкт-суб'єктного підходу, що сприятиме формуванню в студентів ціннісного ставлення до фізкультурної діяльності в процесі навчання у вищій школі. Упровадження цієї концепції в межі академічних занять або діяльність спортивного клубу є неможливим, оскільки процес навчання у ВНЗ передбачає наявність субординації та використання імперативного методу навчання. Крім того, необхідність складання контрольних нормативів, передбачених державним стандартом, істотно знижує варіативність використання інноваційних підходів до організації занять урочного типу, що відображається на інтересі молодого покоління.

У результаті дослідження встановлено, що одна з найбільш перспективних форм організації фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами – це клубна система з лінійною структурою управління, орієнтована на багатопрофільну роботу [2; 5]. На цьому фоні очевидна необхідність упровадження діяльності такого структурного підрозділу ВНЗ, як навчально-оздоровчий комплекс, який у тісній співпраці з кафедрою, спортивним клубом та іншими профільними підрозділами створить відповідні умови для участі всіх студентів, залежно від курсу навчання й рівня фізичної підготовленості, у систематичній руховій активності.

У ролі обов'язкових вимог діяльності зазначених комплексів узяті такі положення:

- діяльність комплексу повинна передбачати організацію фізичного виховання в позаурочний час, канікули та вихідні дні;
- урахування мотивації студентів;
- забезпечення однакових умов для всіх студентів (на відміну від спортивного клубу, де відбір здійснюється на основі результатів фізичної підготовленості та спортивної майстерності);
- забезпечення педагогічної системи управління по лінії горизонталі;
- орієнтація на інтереси студентів, надання широких можливостей вибору видів рухової активності.

Навчально-оздоровчий комплекс на базі вищого навчального закладу повинен стати добровільним, відкритим, самоврядним, варіативним за своїм змістом об'єднанням суб'єктів фізкультур-

ного руху, що створюватиме референтне середовище й сприятиме включенню студентів в активну фізкультурну діяльність та набуттю соціального досвіду з формування відповідального ставлення до здоров'я як цінності.

Організація діяльності комплексу в освітньому просторі ВНЗ передбачає розробку моделі, яка повинна містити такі компоненти, як мета, структура, напрями, форми й методи організації фізкультурної діяльності, заплановані результати, критерії ефективності педагогічного впливу, та може бути представлена у вигляді чотирьох взаємопов'язаних блоків (організаційного, програмно-методичного, психолого-педагогічного, технологічного). Окрім організації занять фізкультурно-оздоровчої спрямованості, на підставі мотиваційних запитів студентів, навчально-оздоровчий комплекс здійснює активну освітню й пропагандистську діяльність у таких напрямках, як інформаційний (через засоби масової інформації, бесіди, лекції, збори, педагогічні ради, поїздки в інші регіони); методичний (через семінари, конференції, консилиуми, інформаційні повідомлення на кожному із занять); організаційно-масовий (за рахунок проведення фізкультурно-масових заходів, днів здоров'я, квестів, вікторин, як на місцевому, так і на регіональному рівні).

Результати експертного опитування дали змогу встановити, що основними системоутворювальними областями функціонування комплексу є оздоровча та рекреаційна діяльність, що обумовлюється науково встановленими закономірностями: взаємозв'язку фізичного стану студентів та рівня їхнього здоров'я, фізичної й розумової працездатності; прискорення відновлювальних процесів організму за допомогою активного відпочинку. Концепція оздоровчої спрямованості, на думку експертів, може бути реалізована у вигляді технології організації діяльності навчально-оздоровчого комплексу з використанням інноваційних видів рухової активності, зокрема засобів фітнесу, які надзвичайно популярні серед студентів. Особливість таких програм – їх яскраве емоційне забарвлення, використання сучасного інвентарю та обладнання, доступність для всіх верств населення, незалежно від віку й рівня фізичної підготовленості. Сьогодні стрімкий розвиток фітнес-індустрії, тенденції якої диктуються міжнародними фізкультурно-оздоровчими організаціями, фітнес-конвенціями, провідними фітнес-центрами, великою мірою відображає попит населення на ті чи інші види занять і дає підстави для висновку про необхідність упровадження цих технологій у межі традиційно організованого процесу позанавчальних занять.

Крім того, із переходом до ринкових відносин і, як наслідок, – збільшенням кількості комерційних закладів фізкультурна діяльність стала розглядатися як товар, послуга, що створює можливість для залучення додаткових коштів за рахунок надання платних послуг різним верствам населення, співробітникам навчального закладу. Залучення додаткових коштів у межах діяльності комплексу дасть змогу утримувати себе, здійснювати оновлення матеріально-технічної бази, підвищувати кваліфікацію й оплату праці педагогів, організувати фізкультурно-масові заходи та частково нівелювати недостатній рівень фінансування галузі освіти з боку держави.

Отже, дослідження уможливило визначення соціально-педагогічних умов ефективного функціонування навчально-оздоровчих комплексів у процесі фізичного виховання студентів:

– визначення комплексу як добровільного, відкритого, самоврядного, варіативного за своїм змістом об'єднання, який створює референтне середовище для підвищення рівня здоров'я студентів, організації змістовного дозвілля й формування ціннісного ставлення до фізичної культури;

– організація діяльності комплексу повинна ґрунтуватися на принципах гуманістичної педагогіки та психології, що передбачає врахування мотиваційних запитів й інтересів студентів, механізм управління процесом навчання по лінії горизонталі, використання широкого арсеналу засобів, форм і методів фізичного виховання, орієнтованих на вільне самовираження студентів, культурно-просвітницьку роботу, посилення уваги до процесів соціалізації студентів на основі неформального спілкування;

– здійснення процесу фізичного вдосконалення студентів із використанням інноваційних фітнес-програм і рекреаційних технологій, які істотно підвищують інтерес молоді до занять у позанавчальний час;

– розробка чіткої організаційної моделі, нормативно-правового забезпечення, методичного супроводу, умов ефективною реалізації, а також механізмів упровадження діяльності навчально-оздоровчих комплексів у практичну діяльність вищих навчальних закладів;

– забезпечення системи освітніх і пропагандистських заходів, надання консультативних послуг студентам та іншим категоріям населення з питань здорового способу життя, планування й організації самостійних занять;

– забезпечення ефективної фінансово-економічної діяльності, залучення додаткових коштів, ефективне використання матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, що сприятиме розвитку широкого спектра фізкультурно-оздоровчих послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження встановлено, що одним зі способів підвищення ефективності позанавчальних занять із фізичного виховання є створення відповідного структурного підрозділу ВНЗ – навчально-оздоровчого комплексу, – у межах якого здійснюватиметься організація фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами. Діяльність комплексу може розширювати зусилля кафедри фізичного виховання та спортивного клубу, що сприятиме підвищенню рівня здоров'я студентів, фізкультурної освіти й залученню їх до систематичних занять на базі навчального закладу. Ефективність функціонування навчально-оздоровчого комплексу визначає низка факторів, серед яких – гуманізація й демократизація освітнього процесу, які сприятимуть активізації соціального досвіду з формування відповідального ставлення до здоров'я як цінності, є ключовими. Перспективи подальших досліджень будуть пов'язані з упровадженням цієї концепції в процес позанавчальної діяльності студентів із фізичного виховання та перевіркою її ефективності в умовах реального педагогічного процесу.

Джерела та література

1. Андреева О. В. Фізична рекреація різних груп населення : [монографія] / О. В. Андреева. – К. : [б. в.], 2014. – 280 с.
2. Ахтемзянова Н. М. Интеграция общего и дополнительного образования на основе организации деятельности школьного спортивного клуба : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Н. М. Ахтемзянова. – М., 2011. – 22 с.
3. Зорина С. Д. Модель организации внеучебного физического воспитания в высших учебных заведениях : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / С. Д. Зорина. – М., 2009. – 24 с.
4. Круцевич Т. Отношение юношей и девочек к занятиям по физическому воспитанию в ВУЗе / Т. Круцевич, Е. Биличенко // Спортивный вiсник Приднiпров'я. – 2012. – № 1. – С. 114–120.
5. Никулин А. В. Спортивный клуб как фактор формирования здорового образа жизни в образовательном пространстве вуза : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – / А. В. Никулин. – М., 2008. – 23 с.
6. Турчина Н. І. Педагогічні особливості моделей фізичного виховання студентів ВУЗів на різних курсах навчання : дис. на здобуття ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Н. І. Турчина ; НАУ – К., 2008. – 228 с.

Анотації

Необхідність розробки організаційного забезпечення діяльності навчально-оздоровчих комплексів та впровадження їх у процес фізичного виховання зумовлені наявною ситуацією щодо стану здоров'я студентської молоді. Систематична участь студентів протягом усього періоду навчання у ВНЗ як у навчальних, так і в позанавчальних формах організації занять дасть змогу суттєво підвищити рівень їхньої рухової активності та сприятиме формуванню відповідального ставлення до здоров'я як цінності. Завдання роботи полягає у визначенні передумов упровадження навчально-оздоровчих комплексів у процес позанавчальної діяльності з фізичного виховання та обґрунтуванні ключових, організаційних аспектів його діяльності. Ґрунтуючись на результатах педагогічного експерименту та аналізу літературних джерел, визначено основні положення, напрями діяльності, принципи, завдання, педагогічні умови ефективного функціонування навчально-оздоровчих комплексів. Це дослідження дасть можливість урахувати отримані результати під час упровадження цієї концепції в межах педагогічного процесу вищої школи.

Ключові слова: навчально-оздоровчий комплекс, фізичне виховання студентів, рухова активність, позанавчальні форми організації занять.

Ульяна Катерина, Елена Андреева. Социально-педагогические предпосылки внедрения учебно-оздоровительных комплексов в процесс физического воспитания студентов. *Необходимость разработки организационного обеспечения деятельности учебно-оздоровительных комплексов и внедрение их в процесс физического воспитания обусловлена сложившейся ситуацией и состоянием здоровья студенческой молодежи. Систематическое участие студентов в течение всего периода обучения в вузе как в учебных, так и во внеучебных формах организации занятий позволит существенно повысить уровень их двигательной активности и способствовать формированию ответственного отношения к здоровью как ценности. Задачи работы состоят в определении предпосылок внедрения учебно-оздоровительных комплексов в процесс внеучебной деятельности по физическому воспитанию и обосновании ключевых, организационных аспектов его деятельности. Основываясь на результатах педагогического эксперимента и анализа литературных источников, определены основные положения, направления деятельности, принципы, задачи, педагогические условия эффективного функционирования учебно-оздоровительных комплексов. Данное исследование позволит учесть полученные результаты при внедрении этой концепции в рамки педагогического процесса высшей школы.*

Ключевые слова: учебно-оздоровительный комплекс, физическое воспитание студентов, двигательная активность, внеучебные формы организации занятий.

***Ulyana Katerina, Olena Andreeva. Socio-pedagogical Prerequisites for the Implementation of Recreation Complex in the Process of Physical Education Students.** The urgency of developing and implementing in education process recreation complex is based on the current situation with the health status of the students. Systematic participation of students throughout the entire period of study, in the educational and extra-curricular forms of classes, will be increase the level of motor activity students, and help to form a responsible attitude to health as a value. Objectives of the work - is determining the prerequisites for the implementation of recreation complex in the physical education of students, and rationale organizational aspects of its activities. Based on the results of pedagogical experiment and analysis of the literature identified the main provisions, activities, principles, objectives, pedagogical conditions for effective functioning of the recreation complex. This study will provide an opportunity to consider the results obtained during the implementation of this concept in the framework of educational process of higher education.*

Key words: recreation complex, physical education, physical activity, extracurricular forms of study.

УДК 796.371.134:372-008.13

Тарас Семанишин, Сергій Попель

Готовність майбутнього інструктора фізичного виховання до валеологічної діяльності в дошкільних закладах освіти

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасна освіта перебуває на етапі широкого впровадження в життя валеологічної культури (ВК), що характеризується активним використанням спортивно-оздоровчих технологій і широких екологічних знань. На їх базі забезпечується доступ до оздоровчих ресурсів, при якому застосовують різні засоби освітнього призначення, реалізовані на основі підвищення рівня валеологічної освіти (ВО) [2; 3; 6; 8].

Актуальним вважають створення й застосування нових засобів навчання, призначених для організації роботи інструктора із фізичного виховання (ФВ) у ДОЗ у єдиному інформаційно-освітньому полі, що сприяє підвищенню якості ВО [10]. До них можна віднести валеологічну інформацію, представлену у вигляді програми, направленої на реалізацію мети й завдань ВО. До переваг таких освітніх валеологічних ресурсів належать можливості об'єктивної та якісної підготовки студентів до валеологічної діяльності (ВД) [13; 15].

Інструктору ФВ у ДОЗ, відповідно до вимог сучасних освітніх стандартів, варто бути готовим до застосування в професійній діяльності валеологічних освітніх ресурсів. У системі дошкільної освіти вказано, що міжпредметні результати освоєння основної освітньої програми повинні відображати активне застосування засобів валеологічних технологій для розв'язання пізнавальних і спортивно-оздоровчих завдань [1].

Повноцінне розв'язання завдань валеологізації дошкільної освіти неможливе без додаткових зусиль із вдосконалення підготовки майбутніх інструкторів із ФВ у ДОЗ, без навчання методів роботи в сучасних ДОЗ, методики педагогічного проектування навчального процесу на основі застосування валеологічних знань (ВЗ) під час проведення конкретного заняття й організації практичної діяльності студентів [5; 12].

Методи та організація дослідження. Основний метод дослідження – аналіз і теоретичне узагальнення результатів дослідження з обраної теми, які існують у сучасній науковій літературі, та застосування методу проектів і доцільно підібраних завдань.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Нині відбувається перехід на освітні стандарти вищої професійної освіти, у якій вимоги до результатів освоєння основних освітніх програм сформульовано у вигляді компетенцій. При цьому частина їх прямо пов'язана з ВК інструктора ФВ у ДОЗ. До них належать загальнокультурні компетенції (готовий використати основні методи, способи й засоби отримання, зберігання, переробки валеологічної інформації, готовий працювати з такою інформацією; здатність працювати та розуміти сутність і значення такої інформації в розвитку сучасного освітнього простору, усвідомлювати екологічні небезпеки й загрози, що виникають у сучасному суспільстві, дотримуватись основних вимог безпеки, у тому числі екологічного захисту); професійні компетенції в галузі педагогічної діяльності (готовність застосовувати сучасні методики та технології, у тому числі спортивно-оздоровчі, для забезпе-